

М-р Томислав Јовановски¹

**СПОГОДУВАЊЕТО ЗА КРИВИЧНА САНКЦИЈА – СВЕТЛА ТОЧКА ВО
„НОВИОТ“ ЗАКОН ЗА КРИВИЧНА ПОСТАПКА**

УДК:343.144.04(497.7)

1.04 Стручна статија

Апстракт

Правната литература вклучува многубројни научни и академски расправи за (не)совпаѓањето на термините „правда“ и „право“. Во обид формално да ги приближат овие поими и да обезбедат колку што е можно повисок степен на правда за своите граѓани, правните системи на државите воведуваат различни инструменти и механизми за заштита на правата и слободите на сите чинители во судските постапки, но и за да ги утврдат колку што е можно попрецизно обврските и одговорностите на прекршителите на правните норми, правните системи на државите воведуваат многубројни инструменти и механизми. Но, спротивно на својата замислена цел, овие инструменти и механизми многу често ги усложнуваат и ги пролонгираат постапките до таа мера што се доведува во прашање нивната целисходност и оправданост. Така, долготрајноста на постапката често се претвора во казна, се промашува целта на казнувањето, како за осомничениот, така и за оштетениот.

Во потрага по ефикасно решение за растоварување на постапките, законодавците осмислуваат „алатки“ со кои тие се скратуваат и се намалуваат трошоците за сите инволвирани учесници во нив. Таква постапка е овозможена со институтот спогодување за кривична санкција по признавање вина, со кој осомничениот може да се спогоди за намалена санкција доколку признае дека е виновен за делото за кое се сомничи.

Авторот во овој труд ја истакнува позитивната страна на спогодувањето и го истакнува фактот дека со негово надградување, овој институт единствено може да станува сè покористена алатка од овој ЗКП.

Клучни зборови: Закон за кривична постапка, кривично право, правда, спогодување, согласност на волји.

¹ Магистер по казнено право, Правен факултет Јустинијан I, Скопје; Одбрана на тема „Практична примена на спогодувањето за кривична санкција пред Основен суд Скопје I Скопје“ на 13.10.2015 година; контакт-адреса: jovanovski.tomislav@gmail.com

ВОВЕД

Примената на институтот спогодување по признавање вина има долга традиција во практиката на американското правосудство, каде што над 95 проценти од случаите се решаваат на овој начин. Во европските правни системи, овој институт се воведува многу подоцна и неговата примена е многу помала, но со тенденција на константен пораст. Во Република Македонија, тој се воведува со новиот Закон за кривична постапка донесен во 2010 година, со одложена примена од декември 2013 година и, следствено на тоа, има мала традиција на примена. Но, краткиот период на примена на овој институт во правосудната практика упатува дека тој е атрактивен за сите учесници во постапката и како таков ветува интензивен развој во претстојниот период.

Спогодувањето за кривична санкција претставува согласност на волјите на јавниот обвинител, од една страна, и обвинетиот, од друга страна, кој, пак, свесно и доброволно ја признава вината за сторено едно или повеќе кривични дела за кои се товари, при што со јавниот обвинител се спогодува за видот и висината на казната, односно друг вид кривична санкција, за трошоците на кривичната постапка, имотно-правното барање, како и за одрекувањето на страните од правото на жалба против одлуката на судот заснована врз ваквата спогодба, во случај кога судот целосно ќе ја прифати.

Спогодувањето потекнува од правниот систем на САД и претставува негова главна карактеристика каде што најголем број предмети се решаваат токму на овој начин. Со примена на овој институт се забрзува кривичната постапка, поради тоа што во решавањето на предметите по овој пат отсутствува судењето пред порота и воопшто не доаѓа до рочиште за изведување докази. Ефикасноста се согледува пред сè од гледна точка на времетраењето на целата постапка, како и од економска гледна точка, со тоа што се скратуваат трошоците што би произлегле од разрешување конкретен предмет при спроведување целосна редовна постапка поминувајќи ги сите фази од неа.

Разбирливо е дека преземањето на ваквиот начин на решавање предмети од правниот систем на САД не може да се изведе директно и целосно поради разликите во националните законодавства, што укажува на тоа дека е неизбежно да постојат и разлики во примената на спогодувањето за кривична санкција, разлики во овластувањата на учесниците во постапката, како и различна процентуална застапеност

на решени предмети по овој пат од еден во друг правосуден систем. Доколку се погледне искуството на САД во примената на спогодувањето како алатка за завршување на постапката во порана фаза, што подразбира забрзано решавање предмети, зголемена ефикасност на правосудниот систем севкупно, би било лесно да се разбере зошто и европските системи пристапуваат кон примена на ваков институт. Во САД, како прва земја каде што се користи спогодувањето, обвинителството и одбраната, на ваков начин предметите ги решаваат дури пред повеќе од 200 години. Во Италија, пак, спогодувањето започнува со примена со стапувањето на Законот за кривична постапка на Италија од 1989 година, додека, пак, на пример, во Хрватска, тоа е воведено со нивниот „нов“ Закон за кривична постапка од 2008 година.

Со донесувањето на новиот Закон за кривична постапка во 2010 година, македонското законодавство за првпат се среќава со институтот признавање вина и спогодување до поднесување обвинение за видот и висината на кривичната санкција на јавниот обвинител и осомничениот, а во случаи кога постои согласност од осомничениот, предмет на спогодување може да биде и имотно-правното побарување од оштетениот. Претходно, признавањето вина беше можно преку давање изјава во фаза на контрола на обвинението и признание дадено во фаза на главната расправа и расправата во текот на редовната, односно скратената постапка.

Во нашето законодавство, по започнувањето на примената на новиот ЗКП од декември 2013 година, започна и успешното применување на спогодувањето за кривична санкција како нов елемент во кривичното процесно право на Република Македонија. Бројот на решени предмети со употреба на спогодувањето за кривична санкција, за разлика од почетокот на неговата примена кога ваквиот начин на постапување не е толку застапен, е во пораст, што укажува на големиот број предности на ваквиот начин на постапување. Разбирливо е овој институт, како нов момент во нашиот казненоправен систем, да наидува и на пречки, односно преку неговата практична примена да излезат на површина сите негови предности, но и слабости. Всушност, правото само по себе е динамична гранка, која задолжително непрестајно го следи развојот на едно општество, како и промените во социјалните групи, па, според тоа, воопшто не е погрешно или зачудувачки законот и практиката секојдневно да бидат подложувани на промени.

1. Околу спогодувањето

Најчесто, спогодувањето, особено во правниот систем на САД, со помош на овој институт, се гледа како еден вид договор помеѓу сите заинтересирани страни. Така, еден од главните заговорници на спогодбата, судијата Франк Истербрук, кривичната постапка ја гледа како пазар каде што на обвинетиот му е дозволено да ги замени своите процесни права, меѓу кои и правото на фер и непристрасно судење, за одредени погодности, како, на пример, добивање поблага санкција или поблаго обвинение².

Спогодувањето како правен инструмент има свои предности и недостатоци, односно позитивни, но и негативни карактеристики. Од формално-правна гледна точка, како негови позитивни карактеристики може да се сметаат иницијативноста и диспозицијата на волјата на странките, нивната подготвеност да се прифати предлогот на другата страна, да се преговара, односно да се најде компромисно решение. Прифатливоста на решението за сите инволвирани страни го прави целисходно и праведно. Доброволноста кај двете страни при спогодувањето ја нагласува договорната правда, додека, пак, флексибилноста при изнаоѓањето обострано прифатливо решение го допира аспектот на должината на овој вид постапка, како една од идентификуваните слабости во работата на правосудниот систем. Со тоа, **растоварувањето на судот** на овој начин од големиот број предмети, особено во одредени судови во Република Македонија, претставува дополнителна позитивна карактеристика на овој институт и со тоа силен аргумент кон тоа зошто спогодувањето за кривична санкција претставува погодна алатка на еден модерен правосуден систем.

Следна важна позитивна карактеристика на спогодувањето е неговата економска исплатливост. Покрај **заштедата на време**, битен дел е и **заштедата на трошоците** на постапката. Имено, преку примена на спогодувањето и при негово успешно завршување, изостануваат другите фази од редовната постапка, односно главната расправа, изостанува и изведувањето докази, а не доаѓа ниту до изнесување на завршните зборови на страните што вообичаено се закажуваат на посебно рочиште, што резултира со кратки рокови од пристапување кон спогодување, па сè до донесување пресуда.

Економскиот фактор како предност се огледува и во ефикасното користење на средствата, имајќи го предвид бројот на засегнатите страни наспроти обемот на

² Бајовиќ, Вања, Споразум о признању кривице – упоредно-правни приказ, Правен факултет Белград, 2009, стр. 66.

предмети што се работат, што со примена на спогодувањето како алатка за решавање на споровите резултира со поефикасно трошење на сите ресурси, како буџетските средства, така и човечките ресурси, односно намалувањето на трошоците за двете страни, води кон намалени трошоци за целата постапка.

Спогодувањето има и своја хумана димензија. Имено, во овој случај, обвинетиот **не се соочува со инаку долготрајната неизвесност за исходот** од целата постапка, поради тоа што пресудата се донесува во поран стадиум. Натаму, друга позитивна страна претставува **стабилноста на донесената пресуда**. Имено, за вака донесената пресуда, судијата добива еден вид гаранција поради тоа што таа не е подложна на контрола, ниту, пак, ваквата пресуда може да биде укината во жалбена постапка. Од друга страна, јавниот обвинител добива осудителна пресуда, без можност да биде побивана во текот на главна расправа при изнесувањето докази или испитувањето на обвинетиот и сведоците, односно преку постапката на спогодување тој си обезбедува таканаречена сигурна победа. Давањето исказ за признание на вина од страна на обвинетиот, во секој случај, се зема како олеснителна околност при одредувањето на казната, без разлика дали признанието е дадено своеволно пред судот, или до него се дошло преку спогодување со обвинителот. Решавањето предмети по овој пат доведува до значително **скратување на постапката**. Правилата на постапката се поедноставуваат, со што забрзувањето се огледува во изоставување на изведувањето докази, фактот што судијата во овој случај само ја изрекува пресудата, а истовремено страните се откажуваат од правото на жалба³. На крајот, но не и помалку важно, за бранителот, секако, е предноста да одржува добри односи со судиите и со јавните обвинители од аспект на градењето угледна и успешна кариера⁴.

Недостатоците на спогодувањето може да се согледаат од две страни – морална и процесна. Кај првата, од една страна, јавниот обвинител може да ја искористи својата наредена положба, заканувајќи му се на обвинетиот со поголема казна, долга и макотрпна постапка доколку предметот би се решавал пред судот по редовен пат, или користејќи ја правната неукост на странките да дојде до поволен исход за себе. Во екстремни случаи, ваквиот притисок, преку изложување на сите можни исходи од постапката пред суд, може да резултира со признание на вина од невино лице. Во овој контекст, се смета дека спогодбата е дадена доброволно, во

³ Бужаровска, Гордана, Спогодување на вина: Прирачник за практичари, ОБСЕ, Скопје 2010, стр. 13.

⁴ Бајовиќ, Вања, Споразум о признању кривице – упоредно-правни приказ, Правен факултет Белград, 2009, стр. 97-99.

случај кога обвинетиот има право на избор од повеќе опции, кога има право да одлучи кој вид постапка за него би донел најпозитивен исход. Исто така, обвинителот е должен објективно да го опише случајот од негова страна, односно цврстината на доказите со кои располага и шансите да го добие случајот пред судот, доколку осомничениот не прифати спогодување. Да, осомничениот има право на бранител, кој ќе го избере сам или, во случај да не го стори тоа, да добие бранител по службена должност. Но, и овој механизам за заштита на правата на осомничениот како учесник во постапката во практиката е проследен со повеќе ризици, како што се незаинтересираноста на бранителот назначен по службена должност да се зазема за нископрофитен клиент или, пак, заинтересираноста на избраниот бранител за долготраен и профитен процес за него.

Од друга страна, треба да се запрашаме колку е правилно да се преговара со можен сторител на кривично дело за да се стигне до правдата, што, всушност, претставува основна цел на правото. Ублажувањето на казната со цел таа сигурно да биде изречена може да се сфати како еден вид „попуштање“, привилегирање на обвинетиот или, пак, изигрување на системот од негова страна. Доколку во еден правен систем за одредено кривично дело е предвидена конкретна казна, секое отстапување од границите во кои може да се изрече таа претставува отстапување од правилото, од нормата што ја донел законодавецот со цел заштита на некое добро.

Една од главните забелешки за спогодувањето е дека тоа, во суштина, доведува до **нееднаков третман на обвинетите**, така што обвинетиот што избрал да го користи уставно загарантираното право на праведно судење може да добие построга казна за исто дело за кое друг обвинет избрал „да се пазари“⁵. Потенцијал за нееднаков третман на обвинетите има и во фактот што предностите на спогодувањето подобро можат да ги користат побогатите криминалци „со бели крагни“, бидејќи едноставно можат да си „купат“ поповолна казна. Во екстремни случаи, може да дојде до осуда на невино лице. Суштинскиот проблем не е во притисокот врз вистинскиот сторител да се откаже од своето право на главна расправа, туку повеќе во вршењето притисок како на

⁵ За илустрација, од 18 притворени на демонстрациите од 5 мај 2015 година во Скопје, тројца добија затворски казни, другите условни, за делото учество во толпа и попречување на службено лице во вршење должност. Меѓу условно осудените, по признавање на вината, сите добија условна казна затвор од 3 месеци што нема да се изврши доколку не го повторат делото во 2 години, а само 1 обвинет доби условна казна од 7 месеци затвор откако одби да ја признае вината и да се спогоди, иако се работи за исто дело, исти околности на случајот од ист настан. Со тоа се повредува уставно загарантираната еднаквост (Устав на Република Македонија, чл. 9 став 2 „Граѓаните пред Уставот и пред законите се еднакви“).

вистинскиот сторител, така и на невиниот, при што на вториов често му се врши посилен притисок. Следствено на тоа, спогодувањето се претвора во „системско и институционализирано негирање на претпоставката на невиност“... а, наместо тоа, од самиот почеток се воведува „претпоставката за вина“⁶.

Гледајќи ги правата на обвинетиот, може да се заклучи дека, иако доброволно, тој се откажува од дел од инаку загарантираните процесни права. Имено, тој се откажува од правото на жалба при донесување пресуда заснована врз спогодба, во неговата постапка изостанува фазата во која тој се запознава со доказите и сведоците што јавниот обвинител инаку би ги искористил против него во редовната постапка. Во контекстот на работата на македонските судови, од посебна релевантност е фактот дека различни месно надлежни судови во Република Македонија, како по правило, донесуваат многу различни казни за исти кривични дела. Дали, тогаш, подготвеноста на осомничениот за спогодување ќе се врзе и за конкретниот месно надлежен суд, на пример, ако се работи за судот што вообичаено досудува поблаги казни, на осомничениот може да му се причини дека „му се исплати“ да оди на судење. Размислувајќи за оваа можност, тој одмерува што е за него најисплатливо и како и во секоја „зделка“ – нешто дава, нешто зема, под претпоставка дека она што ќе го добие ќе биде повредно од она што, можеби, ќе го загуби.

Крајниот резултат на оваа постапка е заемно прифатлив исход кај двете спротивставени страни, како и изјавите со кои тие се откажуваат од правните лекови, односно пресудата што ја носи судот на овој начин веднаш е правосилна и извршна, па самата постапка не може да се раздолжи со постапување на судовите од другите инстанции поради вложени жалби од која било од страните.

Имајќи предвид дека институтот спогодување за кривична санкција по признавање вина е нов во македонското законодавство, како и во правосудната практика, неговата анализа во оваа рана фаза од неговата примена може да има повеќекратна полза. Имено, посочувањето на придобивките што можат да се постигнат може да поттикне зголемена примена на овој правен инструмент, со што ќе се постигне поголема ефикасност на релевантните правосудни органи и со тоа постигнување на целите на општото добро и владеењето на правото воопшто. Воочувањето, пак, на слабостите и недостатоците во одделни сегменти на правосудниот систем се очекува да

⁶ Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 4/2012, д-р Иштван Фејеш, Амерички модел нагодбе у кривичном поступку... (стр. 132)

води кон нивно надминување, со измени на законската регулатива и подобрување на практиката на примената на институтот спогодување за кривична санкција по признавање вина.

2. Спогодувањето во ЗКП⁷

Поаѓајќи уште од член 39 од Законот за кривична постапка по однос на инструментот спогодување за кривична санкција, произлегуваат и обврската и правото на јавниот обвинител да преговара и да се спогодува со обвинетиот за признавање вина на начин и под услови определени со Законот. Натаму се уредуваат и правата на обвинетиот во постапката, односно во член 206 од Законот за кривична постапка, во ставот 6, наведено е неговото право „...пред започнувањето на првото испитување, обвинетиот ќе се информира и за правото на спогодување за кривична санкција со јавниот обвинител...“⁸

Јавниот обвинител и осомничениот можат да поднесат предлог-спогодба до поднесување обвинение, со која од судијата на претходна постапка бараат да примени кривична санкција определена според видот и висината во законски определените рамки, за предметното кривично дело, но не под границите за ублажување на казната определени во Кривичниот законик⁹. Кон предлог-спогодбата, заедно со сите докази, јавниот обвинител е должен да достави и изјава потпишана од оштетениот по однос на видот и висината на имотно-правното побарување. Спогодувањето, без исклучок, се врши помеѓу јавниот обвинител и осомничениот, во присуство на неговиот бранител.¹⁰ Бранителот го назначува самиот осомничен, а доколку самиот не избере бранител, претседателот на надлежниот суд ќе му одреди бранител по службена должност, кој ќе го застапува од моментот на започнување на постапката за спогодување¹¹.

Во фазата на спогодувањето помеѓу јавниот обвинител, од една страна, и осомничениот и неговиот бранител, од друга страна, судијата на претходна постапка не смее да земе никакво учество.

⁷ Закон за кривична постапка на Република Македонија, Службен весник на РМ, бр. 150 од 18.11.2010 година.

⁸ Закон за кривична постапка на Република Македонија, Службен весник на РМ, бр. 150 од 18.11.2010 година, член 220.

⁹ Закон за изменување и дополнување на Кривичниот законик, чл. 40 (1) и (2) Службен весник на Република Македонија од 6.2 2014 г.

¹⁰ Закон за кривична постапка на Република Македонија, Службен весник на РМ, бр. 150 од 18.11.2010 година, член 483.

¹¹ Закон за кривична постапка на Република Македонија, Службен весник на РМ, бр. 150 од 18.11.2010 година, член 476.

По приемот на предлог-спогодбата, во рок од три дена, судијата на претходна постапка закажува рочиште за оцена на поднесената предлог-спогодба. На ова рочиште присуствуваат подносителите на предлог-спогодбата, при што испитува дали таа е доброволно поднесена, дали осомничениот свесно пристапува кон предлог-спогодбата и дали ги разбира правните последици од нејзиното прифаќање, како и дали е свесен за последиците поврзани со имотно-правното побарување од страна на оштетениот, како и за трошоците што ќе произлезат од оваа постапка¹².

Во текот на рочиштето за оцена на поднесената предлог-спогодба, јавниот обвинител, осомничениот и неговиот бранител не смеат да предложат изрекување санкција различна од онаа содржана во предлог-спогодбата. Во таков случај, на претходна постапка, судијата ќе смета дека странките се откажале од поднесената предлог-спогодба и ќе донесе решение со кое се одбива поднесената предлог-спогодба, по што постапката продолжува да тече по редовен пат. Јавниот обвинител, осомничениот и неговиот бранител имаат право да се откажат од предлог-спогодбата сè до донесувањето одлука од страна на судот¹³.

Откажувањето може да биде експлицитно, односно во случај кога јавниот обвинител и осомничениот и неговиот бранител ќе се откажат од предлог-спогодбата, или имплицитно, во случај кога јавниот обвинител, осомничениот и неговиот бранител во текот на рочиштето за оцена на поднесената предлог-спогодба ќе поднесат барање за утврдување санкција различна од санкцијата што е првично предложена во предлог-спогодбата¹⁴.

Исто така, на претходна постапка, судијата ги поучува странките дека прифаќањето на предлог-спогодбата од страна на судот подразбира откажување на двете страни од правото на жалба против пресудата донесена врз основа на предлог-спогодбата¹⁵.

На претходна постапка, судијата ќе ја одбие поднесената предлог-спогодба во случај кога ќе увиди дека прибавените докази не соодветствуваат со фактите важни за избор и одмерување на кривичната санкција, или доколку јавниот обвинител,

¹² Закон за кривична постапка на Република Македонија, Службен весник на РМ, бр. 150 од 18.11.2010 година, член 488 став 1 и 2.

¹³ Закон за кривична постапка на Република Македонија, Службен весник на РМ, бр. 150 од 18.11.2010 година, член 488 став 3 и 4.

¹⁴ Бужаровска, Гордана, Спогодување на вина: Прирачник за практичари, ОБСЕ, Скопје 2010, стр. 20.

¹⁵ Закон за кривична постапка на Република Македонија, Службен весник на РМ, бр. 150 од 18.11.2010 година, член 488 став 5.

осомничениот и неговиот бранител во текот на рочиштето за оцена на предлог-спогодбата ќе предложат кривична санкција што е различна од претходно предложената. На претходна постапка, судијата ја одбива предлог-спогодбата со решение, а во таков случај, записникот од одржаното рочиште, како и самата предлог-спогодба не е допуштено да се користат во натамошната постапка и тие, согласно член 336 став 4 од Законот за кривична постапка, се издвојуваат во посебна обвивка и остануваат кај судијата на претходна постапка.¹⁶ Против ваквото решение, странките немаат право на жалба.

Во случај кога предлог-спогодбата ќе биде прифатена од страна на судијата на претходна постапка, се носи пресуда со која не е допуштено да се изрече кривична санкција што е различна од онаа содржана во предлог-спогодбата. Ваквата пресуда ги содржи елементите на осудителна пресуда. Таа се објавува веднаш, а во писмена форма се изготвува во рок од три дена по објавувањето. Ваквата пресуда, без одлагање, им се доставува на јавниот обвинител, осомничениот и на неговиот бранител, а нејзин примерок му се доставува и на оштетениот. Доколку оштетениот не е задоволен од ваквата пресуда по однос на неговото имотно-правно побарување, ваквото негово право може да го остварува во парнична постапка пред граѓански суд¹⁷.

3. Другите одредби од ЗКП

Спогудувањето за кривична санкција е проследено со неколку поволности, како за осомничениот, така и за оштетениот, со кои овој институт е решение што го заслужува вниманието на инволвираните страни, особено на осомничениот што е свесен дека сторил кривично дело. Така, законот му нуди можност за укинување на притворот на осомничениот (член 173 став (1) точка 7 од ЗКП), што може да претставува силна мотивација за него да го прифати спогудувањето. Исто така, „Судот... може, во случај на признавање вина во однос на дел од кривичните дела содржани во обвинението, односно признавање вина од некои од сообвинетите, до завршувањето на главната расправа, да одлучи постапката за одделни кривични дела или против одделни обвинети да се раздвои и посебно да се доврши или да му се предаде на друг надлежен суд“ (ЗКП, чл. 29 став (1)). Понатаму, согласно член 484 на

¹⁶ Закон за кривична постапка на Република Македонија, Службен весник на РМ, бр. 150 од 18.11.2010 година, член 489.

¹⁷ Закон за кривична постапка на Република Македонија, Службен весник на РМ, бр. 150 од 18.11.2010 година, член 490.

ЗКП, предмет на спогодувањето може да биде и имотно-правното побарување на оштетениот, со што се штити правото на вториот во поглед на надоместување на штетата настаната со стореното кривично дело, од една страна, а од друга страна, осомничениот е „на чисто“ што го очекува доколку ја признае вината и доколку се спогоди.

4. Спогодувањето за кривична санкција преку бројки

За оценување на обемот и динамиката на примена на институтот спогодување за кривична санкција по признавање вина, авторот анализираше повеќе извори на податоци, а во овој труд, како најрелевантни ќе бидат претставени статистичките извештаи на Основното јавно обвинителство Скопје, статистичките податоци за спогодување за кривична санкција и официјалната кривично-судска статистика, како и извештаи и анализи од објавени истражувања за спогодување за кривичната санкција.

Анализата е ограничена на периодот во 2014 година од причина што во 2013 година воопшто нема предмети што опфаќаат спогодување по признавање вина, имајќи предвид дека примената на Законот за кривична постапка од 2010 година започна во декември 2013 година. За 2015 година, во време на изработување на магистерскиот труд¹⁸, податоците се нецелосни за нивно целисходно користење. Така:

- Според статистичките податоци собрани од Основното јавно обвинителство Скопје за завршени предмети со примена на институтот спогодување за кривичната санкција за 2014 година, само во еден предмет иницијативата за спогодувањето, како нов инструмент во практиката на нашето правосудство, потекнала од јавното обвинителство. Доминантно (92,9%), иницијативата потекнува од обвинетиот и од бранителот.

- Во прилог на зголемување на ефикасноста на постапките со примена на институтот на спогодување за кривичната санкција, говорат статистичките податоци на Основното јавно обвинителство Скопје за должината на постапката за спогодување. Во повеќе од половина од предметите (52,8%) постапката траела 10 дена, додека, пак, во една четвртина од предметите постапката завршила во рок од 30 дена.

- Должината на постапката за спогодување, а оттука и постигнувањето на целта за брзи и ефикасни постапки зависат и од добивањето согласност од повисокото

¹⁸ Одбрана на тема „Практична примена на спогодувањето за кривична санкција пред Основен суд Скопје I Скопје“ на 13.10.2015 година.

јавно обвинителство за спогодување. Според статистичките податоци на Основното јавно обвинителство Скопје, во сите предмети за кои била потребна согласност од повисоко јавно обвинителство таа е добиена во рок од еден месец.

- Од друга страна, интересни се статистичките податоци на Основното јавно обвинителство Скопје за предметите за постигнато спогодување во 2014 година. Имено, кај вкупно постигнатите спогодби во 2014 година, повеќе од половина од обвинетите што учествувале во постапката биле на слобода (54,3%). Но, речиси половина биле со изречена мерка за обезбедување присуство, од кои 32,8% од обвинетите што учествувале во спогодувањето биле во притвор. Овој податок, дека третина од обвинетите што учествувале во постапката за спогодување биле во притвор, ја отвора дилемата за можна употреба на институтот како средство за притисок врз обвинетиот што е во притвор да ја признае вината и да излезе од притвор. Емпириски поткрепени заклучоци во прилог на оваа дебата може да се добијат од продлабочено истражување на постигнатите спогодби за кривичната санкција.

- Во структурата на криминалитетот, за делата за кои е постигната спогодба најзастапени се три групи кривични дела следени според групите кривични дела предвидени во Кривичниот законик, и тоа, групата кривични дела против здравјето на луѓето, групата кривични дела против имотот и групата кривични дела против јавниот ред.

- Според статистичките податоци на Основното јавно обвинителство Скопје за 2014 година, забележлива е доминација на групата кривични дела против здравјето на луѓето со 37,2% од сите кривични дела за кои е постигната спогодба за кривична санкција. Притоа, спогодување е постигнато само кај два вида кривични дела од оваа група, Неовластено производство и пуштање во промет на наркотични дроги, психотропни супстанции и прекурсори (чл. 215) и Овозможување употреба на наркотични дроги (чл. 216). На кривичното дело од чл. 215 отпаѓаат 28,6% од сите постигнати спогодби, додека, пак, на кривичното дело од чл. 216 отпаѓаат 8,6% од спогодбите за кривична санкција. Следна по застапеност со учество од 21,2% во постигнатите спогодби е групата кривични дела против имотот, при што доминира (10%) постигнувањето спогодба за кривичното дело тешка кражба (чл. 236). Трета по застапеност е групата кривични дела против јавниот ред, односно 15,6% од постигнатите спогодби за кривична санкција по признавање вина, при што доминира

(11,4%) кривичното дело Недозволена изработување, држење и тргување со оружје или распрскувачки материи (чл. 396 ст. 1).

- Во изминатата декада, карактеристичен белег на пресудениот криминалитет во Република Македонија е неговата структура. Имено, во 2014 година доминираат три групи кривични дела со учество од 66% од вкупно пресудениот криминалитет, односно, групата кривични дела против имотот (33,9), групата кривични дела против правниот сообраќај (17,1) и групата кривични дела против безбедноста на јавниот сообраќај (14,6)¹⁹.

- Структурата на криминалитетот според групи кривични дела за кои е постигната спогодба за кривична санкција по признавање на вината отстапува од структурата на вкупно пресудениот криминалитет. Имено, најзастапени се групата кривични дела против здравјето на луѓето наспроти најголемата застапеност во структурата на пресудениот криминалитет на кривичните дела против имотот. Забележливо е дека кривичните дела против здравјето на луѓето во структурата на вкупно пресудениот криминалитет во 2014 година имаат незначително учество и се претставени заедно со другите кривични дела со мало учество во вкупно пресудениот криминалитет.

- Од статистичките податоци за структурата на изречените кривични санкции во постапката за спогодување произлегува дека условната осуда доминира со учество од 58,6% во вкупно изречените кривични санкции. Ако ја погледнеме структурата на вкупно изречени кривични санкции на подрачјето на Основниот суд Скопје 1 Скопје во 2014 година, каде што од вкупно 3.922 изречени кривични санкции, 2.116 (53,9%) се казни, додека, пак, алтернативни мерки се 1.805 (46,1%), се наметнува заклучок за различната дистрибуција меѓу казните и алтернативните санкции меѓу изречените кривични санкции на Основен суд Скопје 1 и изречените кривични мерки по спогодување за кривичната санкција.

- Во градењето ефикасна казнена политика преку ефикасни постапки, посебно внимание заслужува прашањето на повторништво. Според статистичките податоци на Основното јавно обвинителство Скопје за постапките за спогодување за кривичната санкција, 22,7% од обвинетите што учествувале во постапките за спогодување се претходно осудувани. Овој податок треба да се набљудува во контекст на учеството на претходно осудуваните во вкупно осудените лица за 2014 година. Според

¹⁹ Извор: Државен завод за статистика, 2014: 47-48.

статистичкиот преглед на Државниот завод за статистика²⁰, 14% од вкупно осудените лица биле претходно осудувани. Забележливо е поголемо учество на претходно осудуваните лица во постапките за спогодување за кривичната санкција, за разлика од учеството во вкупно осудените лица.

- Прикажаните статистички податоци за видот на кривичната санкција и претходната осудуваност на обвинетите лица што учествуваат во постапката за спогодување наметнува дебата за остварување на ефектите и целите за кои се применува спогодувањето.

- Статистичките податоци за половата структура на сторителите на кривични дела што прифатиле да се спогодат за кривична санкција по признавање вина се интересни, со силна доминација (97,1%) на машкиот пол, наспроти помалку од 3% жени што признале дека се виновни со цел да се спогодат за поблага кривична санкција.

Ваквите статистички податоци укажуваат на корисноста на спогодувањето за кривична санкција и за резултатите што тоа би можело и би требало да ги даде на долгорочен план.

ЗАКЛУЧОК

Мојот став, оформен со анализа на постојната литература, коментари во медиумите и во повеќе стручни дискусии, како и од истражувањата спроведени при изработката на претходно споменатиот магистерски труд, е дека спогодувањето за кривична санкција како нов институт со краток период на примена во македонската правосудна практика во најголем дел има позитивни, но, секако, и негативни страни.

Позитивните карактеристики на институтот спогодување за кривична санкција претежнуваат, а може да се сумираат како:

- ❖ Постапката е значително **пократка**, а со тоа прифатлива за сите инволвирани страни, ако се има предвид постојната состојба со преоптовареноста на судовите и неретко долгогодишните судски спорови што се претвораат во своевидна казна и пред пресудата, како за обвинетиот, така и за оштетениот.

²⁰ Ibid., стр. 88.

❖ Самото скратување на постапката обезбедува значителни **заштеди** на финансиски и на човечки ресурси.

❖ Се обезбедува **сигурност** за сите инволвирани страни: осомничениот точно знае што го очекува и го избегнува стресот од неизвесноста; оштетениот добива задоволување со брзо одредување на казната на сторителот и евентуалното имотно-правно побарување; судот ја окончува постапката и не е оптоварен со преиспитување на своите одлуки од повисоките судови.

Спогудувањето е проследено и со одредени негативни карактеристики, кои се чини дека се должат повеќе на слабости во практикувањето, а не на самите законски решенија. Имено:

❖ Јавниот обвинител може да ја користи неукоста на странките и да ги убеди да прифатат вина и соодветна санкција, иако можеби пред судот би поминале „полесно“. Во оваа смисла, најголемата опасност се состои во тоа, со желба да ја зголеми ефикасноста во своето работење или со друг мотив, обвинителот да изврши притисок врз лице што не го сторило кривичното дело.

❖ Бранителот, барем во нашата практика, може да го советува својот клиент да не признава и да не преговара, убедувајќи го дека „ќе среди“ и дека на суд „ќе добие помалку“, со цел да го исползува потенцијалот за добивка од големиот број рочишта и различни поднесоци што би ги донел еден долготраен судски спор.

❖ Техничките услови не се на задоволително ниво и можат да претставуваат пречка во зголеменото применување на институтот за спогудување за кривична санкција по признавање вина.

ПРЕПОРАКИ

За целосно постигнување на целите поради кои е воведен институтот спогудување за кривична санкција, треба да се надминат слабостите што се идентификувани досега и што ќе се идентификуваат во иднина, што би можело да се оствари преку:

❖ Спроведување обуки за чинителите од правосудната сфера (обвинители, судии, адвокати), за сите аспекти на институтот.

❖ Спроведување јавни кампањи за запознавање на јавноста со предностите на овој институт за актуелните и потенцијалните осомничени и оштетени поврзани со различни кривични дела.

❖ Изземање одредени кривични дела од примена на институтот (педофилија, семејно насилство, силување...), за кои постои изразено негативна перцепција и очекување дека нема простор за спогодување со сторители на такви кривични дела.

❖ Спроведување сеопфатна експертска анализа на досегашните искуства од примената на институтот спогодување и, по воочените слабости, да се предложи и да се спроведе нивно надминување со цел поквалитетна примена на овој институт во нашиот правен систем.

❖ Водење доследна, сеопфатна евиденција и статистика на расчленети податоци заради овозможување анализа и следење на движењата во примената на институтот спогодување за кривична санкција по признавање вина.

❖ Подобрување на техничките капацитети и зајакнување на човечките ресурси во Основното јавно обвинителство за поефикасна примена на институтот спогодување за кривична санкција по признавање вина.

На крајот, Законот за кривична постапка од 2010 година повеќе не претставува „нов“ закон. Се применува доволно долг период за да може да се увидат сите негови предности, а од она што го покажува досегашната практика, и да испливаат неговите многубројни недостатоци.

Имајќи го предвид сето претходно, лесно е да се заклучи дека на спогодувањето за кривична санкција навистина може да се гледа како светла точка во овој Закон. Неговата сегашна примена укажува на тоа дека една ваква алатка има огромен, позитивен придонес кон сите страни во кривичната постапка. Со секое отстранување на недостатоците на овој институт, спогодувањето може само да се унапредува и да станува сè попривлечно за учесниците во постапката. Користејќи ги позитивните искуства, а, наспроти тоа, одбегнувајќи ги пропустите на другите законодавства каде што спогодувањето има подолга традиција, можно е, а и многу веројатно овој институт да стане примарна алатка за решавање предмети во нашата кривична постапка.

Единствено, останува прашањето како ќе се однесува спогодувањето со Законот за одредување на видот и одмерување на висината на казната, кој ни се случува од јули 2015 година, во поглед на тоа дали спогодувањето ќе се оптовари непотребно, ќе се усложни или ќе се забави неговата примена.

Користена литература:

- Јовановски, Томислав, „Практична примена на спогодувањето за кривична санкција пред Основен суд Скопје I Скопје“ Магистерски труд одбранет на 13.10.2015 година, Правен факултет Јустинијан I, Скопје.
- Бужаровска Г., „Спогодување за вина, прирачник за практичари“, декември 2010 година.
- Вања Бајовиќ, „Споразум о признању кривице, упоредно – правни приказ“, Београд, 2009 година.
- Naputak o pregovaranju i sporazumijevanju s okrivljenikom o priznanju krivnje i sankciji, Republika Hrvatska Državno Odvjetništvo Republike Hrvatske, 2010.
- Државен завод за статистика на Република Македонија. (2014). Статистички преглед: Население и социјални статистики. Скопје: Државен завод за статистика на Република Македонија.
- Закон за кривична постапка на Република Македонија, Службен весник на РМ, бр. 150 од 18.11.2010 година.

Tomislav Jovanosvski, LLM

**PLEA AGREEMENT FOR A PENAL SANCTION - A BRIGHT SPOT IN THE
"NEW" LAW ON CRIMINAL PROCEDURE**

UDK 343.144.04(497.7)

1.04 Professional Article

Abstract

Legal literature abounds in scientific and academic debates over (mis)match between the terms “justice” and “law”. In an attempt to formally bring the concepts closer together and ascertain the highest possible level of justice for their citizens, national legal systems introduce various instruments and mechanisms to protect the rights and the freedoms of all parties in judicial proceedings and at the same time establish, as precisely as possible, the obligations and responsibilities of legal norms offenders. Nevertheless, contrary to their anticipated purpose, these instruments and mechanisms often complicate and prolong the proceedings to the extent that challenges their purposefulness and justifiability. Thus, the elongated proceedings often turn into punishment failing to reach the purpose of punishing both for defendant and injured party.

In search for efficient solution that will relieve the proceedings, legislators design tools by which they are shortened and costs of all parties involved are cut down. Such proceeding is allowed by the institute of plea bargain for agreements for criminal sanction upon guilt pleading by which defendants can negotiate a lighter sanction if they plead guilty for the offence suspected.

The author of this paper highlights the positive aspect of plea bargain and underlines the fact that this institute can by upgrading become more and more useful tool under the current Law on Criminal Procedure.

Key words: Law on Criminal Procedure, criminal law, justice, plea bargain, consent of wills.